

CĂLIN IOAN DUȘE

IMPERIUL ROMAN ȘI CREȘTINISMUL
ÎN TIMPUL SFÂNTULUI IGNATIE TEOFORUL,
EPISCOPUL ANTIOHIEI

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

CĂLIN IOAN DUȘE

•

**IMPERIUL ROMAN ȘI CREȘTINISMUL
ÎN TIMPUL SFÂNTULUI IGNATIE TEOFORUL,
EPISCOPUL ANTIOHIEI**

**Această carte apare sub egida
Centrului de Studii Patristice și Literatură Creștină Antică
a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca**

CĂLIN IOAN DUȘE

**IMPERIUL ROMAN ȘI CREȘTINISMUL
ÎN TIMPUL
SFÂNTULUI IGNATIE TEOFORUL,
EPISCOPUL ANTIOHIEI**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2022

Referenți științifici:

Pr. Conf. univ. dr. habil. Alexandru Buzalic

Conf. univ. dr. Marius Telea

Publicarea acestei cărți a fost finanțată prin Fondul de Dezvoltare al Universității Babeș-Bolyai 2021.

The publication of this book was supported by the 2021 Development Fund of the Babeș-Bolyai University.

Sursă coperta 1:

<https://www.urcusspreinviere.ro/wp-content/uploads/2017/12/12.20-Sf.-Ignatie-Teoforul-2.jpg>

ISBN 978-606-37-1614-0

© 2022 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro>

*Părinților mei,
Ioan și Floarea*

*Copiilor mei,
Teodora și Ioan*

*Soției mele,
Daniela Teodora,
trecută la cele veșnice în 8.04.2001.*

*Tuturor martirilor creștini
din perioada Părinților Apostolici*

Călin Ioan Dușe (n. 27. 01. 1971) este Lector univ. dr. la Facultatea de Teologie Greco-Catolică, Departamentul Oradea din cadrul Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

În anul 2003 a obținut titlul de doctor în teologie, specializarea Patrologie și literatură post patristică cu teza: *Viața duhovnicească după Sfântul Simeon Noul Teolog și integrarea lui în spiritualitatea răsăriteană*, sub îndrumarea Arhid. Prof. univ. dr. Constantin Voicu.

Este membru fondator al Centrului de Studii Patristice și Literatură Creștină Antică (CSPLCA) din cadrul Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

Este membru fondator al Centrului de Studii și de Cercetare de Frontieră în Teologie (CSCFT), Centre for Frontier Studies and Researches in Theology (CFSRT) al Facultății de Teologie Greco-Catolică din cadrul Universității Babeș-Bolyai.

Este membru al Asociației Internaționale de Studii Patristice AIEP-IAPS (Association Internationale d'Études Patristiques-International Association of Patristic Studies).

Lista publicațiilor

Pr. Lector univ. dr. Călin Ioan Dușe

Cărți:

O minte sănătoasă într-un corp sănătos – Mens sana in corpore sano, Ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2022, pp. 536.

Imperiul Bizantin de la fondarea sa și până la sfârșitul Dinastiei Macedonene 330-1056, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2021, pp. 725.

O minte sănătoasă într-un corp sănătos-Mens sana in corpore sano, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2021, pp. 368.

Imperiul Roman și creștinismul în timpul Sfântului Clement Romanul, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2020, pp. 572.

Imperiul Roman și creștinismul în timpul Părinților Apostolici, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2019.

Viața duhovnicească după Sfântul Simeon Noul Teolog și integrarea lui în spiritualitatea răsăriteană, Editura Logos 94, Oradea 2007.

Studii:

The religious politics of the Byzantine Emperors in the 4th-9th centuries în: Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Catholica Latina, nr. 1/2022, pp. 71-93.

The Renaissance of Byzantium during the Macedonian Dynasty 867-1056, în: Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Catholica Latina, nr. 2/2021, pp. 53-76.

Fotie, Simeon Metafrastul/Logofătul, Simeon Noul Teolog și Mihail Psellos, personalități reprezentative ale culturii și spiritualității bizantine. în: vol. *Luminile românești toleranță și afirmare identitară în Transilvania sec. XVIII-XIX și în Europa de astăzi*, Simpozionul Internațional Oradea, 7-9 octombrie 2021, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, pp. 137-175.

The evolution of the Byzantine Empire after the death of Emperor Constantine the Great until the tenth century, în: revista *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Catholica Latina*, nr. 1/2021, pp. 5-26.

San Clemente Romano un modello di padre spirituale, în: vol. *Eclesiologia azi-sensul unei lumi în criză*, Simpozionul Internațional *Eclesiologia azi – sensul unei lumi în criză*, Oradea, 8-10 octombrie 2020, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020, pp. 147-181.

L'aparizione e la diffusione del cristianesimo a Roma, în: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Catholica*, nr. 1-2/2020, pp. 65-90.

The Didache of the first textbook for Christian education, în: vol. *Universitatea Babeș-Bolyai la o sută de ani – trecut, prezent și viitor*, Simpozionul Internațional Oradea, 10-13 octombrie 2019, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019, pp. 123-160.

Sfântul Vasile cel Mare, un precursor al învățământului modern, în: vol. *Sapientia et Scientia Theologica: In honorem Renzo Lavatori per l'80° genetliaco* / prefazione di Sua Eccellenza Rev. ma Virgil Bercea; a cura di Anton Rus e Alberto Castaldini, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2018, pp. 186-211.

Il contributo dello impero romano allo sviluppo dello spirito europeo, în: vol. *Identitate națională și spirit european*, Simpozionul Internațional Oradea, 11-13 octombrie 2018, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 121-147.

San Basilio il Grande un modello di educazione e cultura, în: vol. *Educație și cultură Seminarul Greco-Catolic Oradea-225 de ani de existență*, Simpozionul Internațional: Oradea, 11-14 octombrie 2017, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017, pp. 108-124.

Teologia Cristologica dei Padri Apostolici, în: vol. *Spe Salvi credința, încrederea și speranța: istorie și prognoze*, Simpozionul Internațional Școala Ardeleană, Oradea, 6-8 octombrie, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017, pp. 44-52.

L'importance de la famille dans les écrits des Pères cappadociens, în: vol. *Școala Ardeleană*, ed. a X-a, cu tema *Familia creștină Fundamente antropologice, iubire și sexualitate în celibat și căsătorie*, Simpozionul Internațional Oradea 8-10 octombrie 2016, coordonator, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 105-119.

Demnitatea umană și afectarea ei în era globalizării în: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Graeco-Catholica Varadiensis*, nr. 1-2/2016, pp. 19-29.

Omilia către tineri a Sfântului Vasile cel Mare-un model de educație și cultură în: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Graeco-Catholica Varadiensis*, nr. 1-2/2016, pp. 31-47.

Euharistia Sfântului Simeon Noul Teolog, în: vol. *Școala Ardeleană-Biserică și Societate*, Simpozionul Internațional Oradea, 29-31 octombrie, 2014, coordonator, Editura Presa Universitară Clujeană, 2015, pp. 389-396.

Împăratul Constantin cel Mare-piatră de temelie în promovarea și apărarea creștinismului, în: vol. *Epoca, personalitatea și contribuția împăratului Constantin cel Mare la libertatea și consolidarea Bisericii creștine*, Simpozionul Internațional Oradea, 23-24 Mai 2014, pp. 286-315, Editura Universității din Oradea 2014.

Aniversarea unui profesor de teologie, în: *Altarul Banatului*, nr. 1-3/2014, pp. 151-171.

Părinții Apostolici, în: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Graeco-Catholica Varadiensis, nr. 1-2/2014, pp. 123-130.

Importanța scrierilor Sfântului Simeon Noul Teolog, în: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Graeco-Catholica Varadiensis, nr. 1-2/2014, pp. 131-140.

Constantin cel Mare și creștinismul, în: vol. *Secularizarea și Europa contemporană – particularitățile Europei Centrale și de Est*, Simpozionul Internațional, Oradea 4-5 Martie 2011, coordonator științific, Galaxia Gutenberg, 2013, pp. 87-101.

Rugăciunea în tradiția bizantină, un răspuns la secularizarea contemporană, în: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Graeco-Catholica Varadiensis, nr. 1-2/2013, pp. 67-76. *Importanța familiei în scrierile Sfinților Vasile cel Mare și Grigore din Nazianz*, în: vol. *Teologie și spiritualitate în operele Sfinților Vasile cel Mare și Grigore din Nazianz*, Simpozionul Internațional Oradea, 28-30 Aprilie 2009, coordonator științific, Galaxia Gutenberg, 2013, pp. 122-132.

Imperiul Bizantin în timpul dinastiei Macedonenilor, în: vol. *In Memoriam Liviu Borcea (1936-2006) dascăl și istoric*, Editura Universității din Oradea 2011, pp. 292-305.

Viața Sfântului Vasile cel Mare un model pentru tinerii de azi, în: vol. *Biserica în lumea contemporană Gaudium et Spes*, Simpozionul Internațional Oradea, 3-4 aprilie 2008, coordonator științific, Presa Universitară Clujeană, 2008, pp. 117-132.

Sfântul Simeon Noul Teolog în spiritualitatea răsăriteană, în: vol. *230 de ani de la Înființarea Eparhiei Române Unite de Oradea Mare – trecut, prezent și viitor*, Simpozinul Internațional Oradea, 9-11 mai, 2007, pp. 121-139, Presa Universitară Clujeană, 2008.

Importanța virtuților pentru dobândirea mântuirii, în viața și opera Sfântului Simeon Noul Teolog, în: vol. *Tradiție și modernitate în societatea românească în noul context creat de aderarea la Uniunea*

Europeană, Simpozionul Internațional Oradea, 9-10 octombrie, 2007, pp. 346-362, Editura Universității din Oradea, 2017.

Virtutea milosteniei în opera Sfântului Ioan Gură de Aur, în: vol. *Teologie și Societate în opera Sfântului Ioan Gură de Aur la 1600 de ani de la intrarea sa în veșnicie*, Simpozionul Internațional-Oradea, 22-23 mai 2007, Editura Universității din Oradea, 2007, pp. 262-276.

Conflictul Sfântului Simeon Noul Teolog cu Sincelul Ștefan, în: *Studia Theologia Greco-Catholica Varadiensis*, nr. 2/2007, pp. 75-82.

Sfântul Ioan Gură de Aur propovăduitor al milosteniei, în: *Teologia*, nr. 2/2007, pp. 136-163.

Exilul Sfântului Simeon Noul Teolog și ultima parte a vieții sale, în: *Studia Theologia Greco-Catholica Varadiensis*, nr. 1/2007, pp. 83-89.

Asceza la Sfântul Grigorie de Nyssa, în: *Orizonturi Teologice*, nr. 1-2/2005, pp. 175-187.

Conceptia Sfântului Grigorie de Nyssa despre păcat, în: *Orizonturi Teologice*, nr. 3-4/2004, pp. 78-87.

Integrarea Sfântului Simeon Noul Teolog în spiritualitatea răsăriteană, în: *Orizonturi Teologice*, volum omagial, 2001, pp. 140-145.

Desăvârșirea creștină la Sfântul Ioan Gură de Aur, în: *Orizonturi Teologice*, nr. 4/2001, pp. 95-104.

Asceza în primele veacuri ale creștinismului, în: *Orizonturi Teologice*, nr. 3/2001, pp. 87-101.

Despățimirea și lucrarea Sfântului Duh, în: *Orizonturi Teologice*, nr. 2/2001 pp. 125-133.

Taina Sfintei Spovedanii la Sfântul Simeon Noul Teolog, în: *Orizonturi Teologice*, nr. 1/2001, pp. 104-115.

Vederea luminii dumnezeiești după Sfântul Simeon Noul Teolog, în: *Teologia*, nr. 4/2000, pp. 102-121.

Taina Sfântului Botez la Sfântul Simeon Noul Teolog, în: Orizonturi Teologice, nr. 3/2000, pp. 164-172.

Îndumnezeirea după Sfântul Simeon Noul Teolog, în: Orizonturi Teologice, nr. 2/2000, pp. 108-126.

Bizanțul în timpul Sf. Simeon Noul Teolog, în: Orizonturi Teologice, nr. 1/2000, pp. 138-158.

Viața duhovnicească după Sf. Simeon Noul Teolog, în: Credința Ortodoxă, nr. 2/1999, pp. 144-162.

Cuprins

Cuvânt înainte.....	19
---------------------	----

Introducere.....	25
------------------	----

Abrevieri	35
-----------------	----

CAPITOLUL I.

Imperiul Roman în secolul I d.Hr.	55
--	----

Împărații din secolul I d.Hr.	60
------------------------------------	----

OCTAVIAN AUGUST (27 î.Hr. – 14 d.Hr.) – cu el începe dinastia Iulio-Claudiană.....	60
---	----

TIBERIU (14-37 d.Hr.).....	70
----------------------------	----

CALIGULA (37-41 d.Hr.)	73
------------------------------	----

CLAUDIU (41-54 d.Hr.).....	78
----------------------------	----

NERO (54-68 d.Hr.)	84
--------------------------	----

VESPASIAN 69-79 d.Hr. – cu el începe dinastia Flaviilor sau Flaviană.....	98
--	----

TITUS (79-81 d.Hr.).....	103
--------------------------	-----

DOMIȚIAN (81-96 d.Hr.)	107
------------------------------	-----

NERVA (96-98 d.Hr.) – cu el începe dinastia Antoninilor.....	114
---	-----

TRAIAN (98-117 d.Hr.).....	117
----------------------------	-----

I.1. Personalități culturale din secolul I d.Hr.	128
I.2. Roma cetatea eternă.....	168
I.3. Societatea romană în secolul I d.Hr.	179
Bibliografie la Capitolul I.....	194

CAPITOLUL II.

Imperiul Seleucid 312-63 î.Hr.....211

II.1. Scurtă incursiune istorică	211
II.2. Antiohia, perla Orientului.....	226
Bibliografie la Capitolul II	242

CAPITOLUL III.

Antiohia, Orașul lui Dumnezeu (Theopolis)245

III.1. Apariția creștinismului	245
III.2. Creștinismul în Antiohia.....	279
III.3. Propovăduirea creștinismului în Antiohia, de către Sfântul Apostol Pavel	298
III.3. Ereziile din secolul I.....	324
<i>Prezentare generală</i>	324
<i>Ereziile iudaizante</i>	327
<i>Ereziile iudeo-gnostice</i>	334
Bibliografie la Capitolul III	360

CAPITOLUL IV.

Sfântul Ignatie Teoforul.....383

IV.1. Viața Sfântului Ignatie Teoforul	383
IV.2. Opera Sfântului Ignatie Teoforul.....	419
<i>Traducerile vechi</i>	427

IV.3. Doctrina/Învățătura Sfântului Ignatie Teoforul.....	435
Bibliografie la Capitolul IV	460
Concluzii	483
Lista împăraților romani/bizantini și a episcopilor/patriarhilor de Antiohia.....	489
Bibliografie	507

Cuvânt înainte

Creștinismul contemporan este supus tensiunilor timpului. După două mii de ani, timp în care a călăuzit destinele atâtor oameni, ce au îmbrățișat credința în Hristos, după ce a fost o prezență în istoria omenirii și și-a exercitat misiunea sa trecând prin schimbările Antichității, Evului Mediu și Epocii Moderne, după ce a coabitat ca putere spirituală într-o lume din ce în ce mai secularizată, și mai ales după ce a modelat gândirea, valorile morale, expresiile artei sacre, creștinismul mileniului trei este în pragul unor schimbări radicale.

Marginalizat, împins spre periferia preocupărilor unei societăți pragmatice, într-o lume preocupată de lupte pentru putere, de păstrarea și ocuparea unor influențe în mecanismele mondializării, într-o lume gata să săvârșească războaie pentru a susține diferite modele de „Noi Ordini Mondiale” pe harta geopoliticii lumii, creștinismul se manifestă la ora actuală în intimitatea spațiului privat și în adâncul inimilor celor ce cred, sfera publică pierzându-și treptat reperele unei înțelepciuni divine revelate în istoria acestei lumi trecătoare și mereu în schimbare. În acest context credința este mai autentică, real trăită sau real respinsă de omul contemporan, însă își pierde din tăria de a-și transmite valorile și cunoștințele în plinătatea tezaurului credinței care a fost încredințat Bisericii.

O actualizare a limbajului catehetic sau teologic în spiritul unui real *aggiornamento* are nevoie de reperele ortodoxiei doctrinare, de aceea este nevoie de o întoarcere la originile Evangheliei și la Sfânta Tradiție. Pentru aceasta este nevoie de puritatea începuturilor literaturii patristice și de călăuzirea gândirii Părinților perioadei apostolice, care au fost aproape de Sfinții Apostoli sau de ucenicii acestora, cronologic mult mai aproape de epoca plinirii timpurilor când Mântuitorul Isus Hristos a transmis învățătura sa dătătoare de viață Bisericii începuturilor.

Patrologia, prin studiul dedicat literaturii Părinților Bisericii, își păstrează importanța printre disciplinele teologice autonome și fundamentale, alături de studiul biblic și de istoria Bisericii. Celelalte discipline dogmatice, teologia morală, ascetica și mistică, se articulează în jurul fundamentelor teologiei biblice, a teologiei patristice sau a evoluției magisteriale pentru a construi o imagine clară, conformă corpului doctrinar care este exprimat în evoluția cunoștințelor și în discernământul corpului eclesial.

Lucrarea de față este dedicată vieții, operei și învățăturii Sfântului Ignatie de Antiohia, numit și Teoforul – „Purtătorul de Dumnezeu”. El a fost unul dintre Părinții Apostolici, care a contribuit la transpunerea Revelației divine în limbajul cultural al lumii eleniste, la dezvoltarea primelor elemente de teologie, conforme problematicilor timpului și subordonate teologiei kerygmatică, care este dedicată proclamării Evangheliei și nu speculațiilor înalt speculative, sterile vieții Bisericii primare.

Sfântul Ignatie Teoforul al treilea episcop al Antiohiei, este la temelia centrului de difuziune a creștinismului apostolic

de rit Antiohian, care va deveni ulterior unul din centrele patriarhale ale Pentarhiei antice. De asemenea, el este și unul dintre primii martiri ai Bisericii. În timpul persecuțiilor creștinismului sub împăratul Traian, Sfântul Ignatie Teoforul a fost condamnat la moarte și trimis la Roma pentru a fi devorat de bestii în Colosseum. După râvna în rugăciune și în păstoria turmei încredințate spre păstorie, călătoria spre Roma avea să fie plinirea operei sale. Nu numai că nu se teme de pedeapsa cu moartea, în drum spre locul martiriului, ci el a încurajat comunitățile creștinilor și le-a încredințat celebrele *Epistole* din care înțelegem râvna lui, că el a fost un adevărat Teofor, așa cum citim printre rânduri teologia martiriului – *Martyria*.

Evangelizarea, proclamarea Bunei vestiri și mărturia de credință, reprezintă prima și cea mai importantă misiune a Bisericii istorice. Încă de la început Biserica a îndeplinit misiunea mărturisirii de credință, actualizată prin cuvânt, trăirea și apărarea credinței în fața dușmanilor interni sau externi (erezii sau persecuțiile). Cea mai importantă mărturisire de credință este trăirea în starea de sfințenie, însă în mod radical, *Martyria* a fost făcută cu prețul vieții, începând cu Sfântul Ștefan primul martir, trecând prin faptele și mucenicia Sfântului Ignatie Teoforul și terminând cu martirii zilelor noastre, o mărturie care consolidează și edifică Biserica lui Hristos.

Alături de numeroșii creștini martirizați la Roma, la data de 18 decembrie a anului 107, vor mărturisi credința în Hristos și ucenicii Sfântului Ignatie Teoforul: Zosim și Rufus, în arena Colosseumului, cu ocazia crudelor distracții date cu ocazia sărbătoririi păgâne a cuceririi Daciei de către Traian, în anul

106. Pe 20 decembrie Sfântul Ignatie, Episcopul Antiohiei devenea la rândul său unul din grăunțele de grâu care, măcinate fiind de dinții fiarelor, va plămădi și va crește Trupul mistic al Bisericii, care tinde să devină Împărăția lui Dumnezeu. Râvna slujirii acestui mare Teofor a fost înnobilită prin harul martiriului și răsplătită prin cununa muceniciei, după cum citim în ultima *Epistolă* pe care o scrie confrăților săi în credință:

„Scriu tuturor Bisericii și le poruncesc tuturor, că eu de bunăvoie mor pentru Dumnezeu, dacă voi nu mă împiedecați. Vă rog să nu-mi arătați o bunăvoință nepotrivită. Lăsați-mă să fiu mâncare fiarelor, prin care pot dobândi pe Dumnezeu. Sunt grâu al lui Dumnezeu și sunt măcinat de dinții fiarelor, ca să fiu găsit pâine curată a lui Hristos” (Către Romani, IV, 1).

Acest mare personaj al istoriei Bisericii, în același timp și unul dintre cei mai importanți scriitori bisericești din timpurile apostolice, ne-a lăsat o învățătură care rămâne actuală și astăzi, în persecuțiile venite din partea regimurilor dictatoriale și atee, sau din partea societății civile din ce în ce mai secularizate. Sfântul Ignatie Teoforul folosește pentru prima oară atributul *katholikos* acordat Bisericii și dă mărturie despre structura ierarhică a Bisericii primare, ne lasă mărturie despre viața sacramentală a timpului, și de asemenea ne-a lăsat minunate pagini de lectură spirituală. Cunoașterea învățăturii Sfinților Părinți este o sursă de înțelepciune pentru creștini. Cu atât mai mult Patrologia se impune ca una dintre disciplinele necesare formării viitorilor teologi.

Părintele Călin Ioan Dușe, prin lucrarea de față dedicată Sfântului Sfințit Martir Ignatie Teoforul și timpului în care a trăit, oferă studenților, masteranzilor și doctoranzilor teologi un

material necesar studiului teologiei patristice. Prin ilustrațiile, hărțile, tabelele sinoptice, dar și prin bibliografia oferită pentru fiecare capitol, prezentul material tipărit devine un prețios suport de curs, în plus, conform sensibilității autorului, situând viața și opera Sfântului Ignatie Teoforul în contextul istoric și cultural al civilizației greco-romane din secolul I și începutul secolului II.

Apostol, episcop și martir, Teofor – Purtător de Dumnezeu, scriitor care ne-a lăsat un minunat epistolar peste timp, Sfântul Ignatie de Antiohia este propus cititorilor pentru aprofundarea cunoștințelor din domeniul teologiei și a vieții spirituale, permițându-ne înțelegerea Revelației lui Isus Hristos, dar și modul cum aceasta a fost receptată în timpurile apostolice.

Pr. Conf. univ. dr. habil. Alexandru Buzalic

Introducere

Imperiul Roman și creștinismul în timpul Sfântului Ignatie Teoforul, Episcopul Antiohiei, continuă seria monografiilor patristice apărute la Editura Presa Universitară Clujeană. Astfel, în anul 2019 am publicat cartea intitulată: *Imperiul Roman și creștinismul în timpul Părinților Apostolici*, în care am prezentat modul, în care a evoluat Imperiul Roman încă de la începuturile sale, cum s-a dezvoltat pe parcursul secolelor, dar și faptul că, la apariția creștinismului, el era în plină glorie.

Imperiul Roman și creștinismul sunt două subiecte care au marcat, fascinat, dar mai ales au schimbat istoria omenirii. Cunoscând toate aceste aspecte, vom putea înțelege mai bine modul în care a apărut, dar și cum s-a dezvoltat creștinismul de la apariția sa și până la sfârșitul perioadei Părinților Apostolici. În această carte au fost prezentați cei mai importanți Părinți Apostolici la modul general, exprimându-mi dorința ca pe viitor aceștia să fie prezentați în cadrul unor monografii patristice.

Munca de cercetare a continuat în această direcție, și s-a materializat astfel, prin faptul că în anul 2020 am reușit să prezint cititorilor o monografie patristică intitulată: *Imperiul Roman și creștinismul în timpul Sfântului Clement Romanul*. Ea a fost dedicată Sfântului Clement Romanul († 101) și am conceput-o ca pe o sinteză a vremii. În ea am prezentat Imperiul

Roman și evoluția creștinismului în secolul I, iar pe acest fundal istoric am proiectat și personalitatea excepțională a marelui Părinte Apostolic.

Așadar, acum împărtășesc cu cititorii mei bucuria de a prezenta personalitatea Sfântului Ignatie Teoforul (+ 107), Episcopul Antiohiei, al doilea mare Sfânt Părinte Apostolic. Deoarece nu toți cititorii au avut, sau vor avea acces la operele: *Imperiul Roman și creștinismul în timpul Părinților Apostolici*, *Imperiul Roman și creștinismul în timpul Sfântului Clement Romanul* am reluat în cartea prezentă, unele părți și informații privind istoria Imperiului Roman și a creștinismului din sec. I, care au fost prezentate în cărțile amintite.

Volumul *Imperiul Roman și creștinismul în timpul Sfântului Ignatie Teoforul, Episcopul Antiohiei* este structurat pe patru capitole. În primul capitol intitulat *Imperiul Roman în secolul I d.Hr.* am prezentat împărații, dar și modul în care ei au condus și au reușit să dezvolte acest grandios Imperiu, care la sfârșitul domniei împăratului Traian în anul 117 se întindea pe trei continente, având o suprafață de trei milioane trei sute de mii de km² (de aproximativ paisprezece ori suprafața României de azi¹) și cu o populație de cincizeci și cinci de milioane de locuitori. Am făcut această incursiune pentru a putea înțelege cât mai bine contextul în care apare creștinismul.

Pe lângă faptul că Imperiul Roman a reușit să devină, prin cuceririle sale, cel mai mare Imperiu din istoria omenirii, el a reușit să dăruiască umanității personalități culturale de mare valoare. Astfel, epoca împăratului Octavian August (27 î.Hr.-14

¹ Suprafața României este de 238.397 km².

d.Hr.) a deschis o perioadă de înflorire a culturii romane, care va continua pe tot parcursul secolului I d.Hr. În această perioadă au fost create opere de literatură și alte opere în toate domeniile de artă, bunuri de o mare valoare care au intrat în patrimoniul universal și care, pe parcursul secolelor, au constituit modele pentru generațiile următoare². De aceea, am amintit cele mai reprezentative personalități culturale ale acestei perioade.

Dintre aceștia l-am evidențiat pe Seneca (1 î.Hr./1 d.Hr.-65 d.Hr.) cel care a reușit ca prin vasta sa operă să rămână una din marile personalități ale epocii. El a urmărit cu prioritate, în scrierile sale perfecționarea vieții morale, și de aceea a reușit ca, pe parcursul timpului, să fie o sursă de inspirație pentru multe personalități din domeniile culturii și filosofiei, dar și pentru unii dintre Părinții Bisericii și moraliștii creștini³ ai tuturor timpurilor.

Quintilian (35-96) a fost, de asemenea, una dintre marile personalități culturale ale secolului I. El este un pedagog-practician, care arată mijloacele și metodele formării unui bun orator, dar, în același timp, construiește o pedagogie cu bogate nuanțe și deschideri pragmatice. Multe din regulile metodice și principiile didactice promovate de Quintilian sunt valabile și azi. De aceea, pe bună dreptate, îl putem considera ca pe un precursor al pedagogiei moderne.

² N. A. Mașchin, *Istoria Romei antice*, traducere de Ion Parocescu și Anton Herescu, Editura de Stat, București, 1951, pp. 288-293.

³ Călin Ioan Dușe, *Imperiul Roman și creștinismul în timpul Părinților Apostolici*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019, pp. 232-238.

Tacit a trăit între anii 57-120, iar prin opera sa, de o valoare impresionantă, este considerat cel mai valoros scriitor roman, dar și unul dintre cei mai mari scriitori, pe care i-a oferit Antichitatea greco-romană.

Pliniu cel Tânăr (61/62-113) a beneficiat de o educație aleasă, frecventând cursurile celor mai buni profesori de retorică ai vremii, printre care sunt amintiți: Quintilian, Nicetas din Smyrna, dar și pe filosoful stoic Musonius Rufus. Din scrierile care au rămas de la Pliniu cel Tânăr avem o adevărată sursă de informații pentru cunoașterea vieții romane din timpul împăratului Traian (98-117). De asemenea, în corespondența dintre Pliniu cel Tânăr și împăratul Traian au rămas două scrisori, din anul 112. Acestea sunt importante pentru istoria creștinismului, deoarece, în calitatea sa de guvernator, dar și de judecător, Pliniu cel Tânăr era nedumerit în legătură cu procedeele juridice, pe care să le aplice în cazul creștinilor, pe care trebuia să-i judece.

Suetoniu a fost unul dintre marii scriitori romani, care pe parcursul vieții sale a avut o activitate remarcabilă. El a scris mult în domenii diverse, atât în limba latină, dar și în limba greacă. Din păcate, cele mai multe scrieri s-au pierdut, rămânând de la ele numai doar titlul. Acestea au fost menționate în Lexiconul Suidas (sec. X), dar și în alte izvoare antice. Prin opera sa, Suetoniu a adus o importantă contribuție la dezvoltarea biografiei antice. De asemenea, putem afirma, cu certitudine, că Suetoniu, alături de Tacit, este un mare istoric care, prin erudiție și cultura sa enciclopedică, i-a depășit pe contemporani. Acestea au fost unele dintre cele mai reprezentative personalități ale culturii romane din secolul I

d.Hr., care au intrat în patrimoniul universal și care, pe parcursul secolelor, au fost modele pentru generațiile următoare. Pentru ca cititorii să-și facă o imagine a ceea ce a reprezentat Roma pe parcursul istoriei sale, tot în primul capitol am prezentat principalele construcții de care a beneficiat acest oraș. Astfel, încă de la fondarea ei, Roma a beneficiat de construcții remarcabile, care au stârnit admirație de-a lungul timpului. Aici au fost aduse toate bogățiile din provinciile pe care romanii le-au cucerit.

În secolul I d.Hr, în timpul dinastiei Iulio-Claudiane (49 î.Hr.-68 d.Hr.), dar mai ales în timpul dinastiei Flaviene (69-96) și Antonine (96-192), se observă în arhitectură, dar și în arta plastică o amplă dezvoltare. Împărații au fost cei mai importanți constructori în Roma și de aceea realizarea de edificii splendide și monumentale urmărea anumite scopuri politice, pentru că ele trebuiau să fie mărturii ale forței și grandorii puterii imperiale⁴. Așadar, pe parcursul istoriei sale, Roma a beneficiat de numeroase construcții care au încântat și fascinat omenirea, iar pe bună dreptate putem afirma că Roma este cu adevărat „cetatea eternă”.

La sfârșitul primului capitol am prezentat societatea romană din secolul I d.Hr., așa cum era ea reprezentată din punct de vedere al claselor sociale și al religiei. Romanii s-au limitat la practicarea strictă a ritualurilor și, de aceea, nu vom găsi la ei scrieri de filosofie religioasă sau cu caracter religios-literar, în care să fie glorificate faptele zeilor, ca și la greci. La romani, mitologia nu a cunoscut o dezvoltare așa de amplă ca și la greci, iar zeii lor, înainte de influența greacă, nu au avut

⁴ N. A. Mașchin, *op. cit.*, p 357.

înfățișări umane *și nu li s-au ridicat* statui. Cu timpul, cultul împăratului va deveni o tradiție la romani, chiar dacă au fost și unele proteste împotriva divinizării unor împărați, care au fost nevrednici. Din cauza acestui cult al împăratului, pe parcursul istoriei, creștinii vor avea mult de suferit, deoarece au refuzat să-l practice.

În această perioadă de plină glorie, în care se găsea Imperiul Roman, se va naște creștinismul care va fi persecutat aspru, chiar violent de către împărații romani, acesta *pe o durată* de timp de mai bine de trei secole. Persecuția împotriva creștinilor a luat sfârșit odată cu venirea la conducerea Imperiului Roman a împăratului Constantin cel Mare (306-337), care prin Edictul de la Mediolanum/Milan/Milano⁵ din anul 313 a acordat libertatea de practicare a cultului creștin. De acum înainte, creștinismul va deveni, din religie persecutată, religia favorizată în Imperiul Roman.

Capitolul al doilea este intitulat *Imperiul Seleucid 312-63 î.Hr.* În acest capitol am prezentat istoria acestui Imperiu, care a fost unul dintre cele mai reprezentative ca întindere. El avea o suprafață de un milion și jumătate de mile pătrate și treizeci de miloane de supuși⁶. Pe parcursul istoriei seleucizii au întemeiat zeci de orașe⁷, iar cel mai important dintre ele a fost Antiohia/Antiohia Siriei/Antiohia Mare sau Antiohia de la Orontes (în greacă *Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Ὀρόντων* sau *Antiócheia he epì Oróntou*, *Antiócheia hê Megálê*, în latină *Antiochia ad Orontem*). Datorită faptului că au fost construite douăzeci și trei de orașe

⁵ Mediolanum este azi orașul Milano în Italia.

⁶ J. M. Roberts, Odd Arne Westad, *Istoria lumii din preistorie până în prezent*, traducere de Cătălin Drăcșineanu, Editura Polirom, Iași, 2018, p. 182.

⁷ *Ibidem*, p. 183.

cu numele Antiohia, aceasta a fost numită Antiohia cea Mare⁸, fiind numită și cea Frumoasă (ἡ καλή)⁹. Subcapitolul 2 este consacrat acestui mare și important oraș, prezentat cu toată evoluția sa istorică: de la apariția lui din anul 307 î.Hr. și până în secolul IV d.Hr.

Antiohia a fost a treia metropolă a Imperiului Roman, după Roma și Alexandria. În Antiohia, ucenicii Mântuitorului Isus Hristos s-au numit prima dată creștini Cf. (F. Ap. 11, 26). De acum înainte metropola a devenit un important centru al creștinismului. Ea a reușit pe parcursul timpului să dea personalități de excepție, care au marcat istoria creștinismului. De aceea și împăratul Iustinian (527-565) a numit-o Orașul lui Dumnezeu (Theopolis)¹⁰.

Creștinismul antiohian s-a dezvoltat mult prin activitatea misionară pe care a început-o Sfântul Apostol Pavel aici, din anul 42, când a fost chemat de către Sfântul Apostol Barnaba. Cei doi, împreună cu Sfântul Apostol Petru au reușit să pună bazele uneia dintre cele mai importante comunități creștine din Imperiul Roman. Despre aceste subiecte am scris în primele trei subcapitole, ale capitolului trei.

Din păcate încă din timpul Sfinților Apostoli, ereziile și-au făcut apariția în cadrul Bisericii. Despre ereziile din secolul I am scris în subcapitolul patru al capitolului trei.

⁸ Sotirios, Mitropolitul Pisidiei, *Pavel, apostolul neamurilor*, Traducere din limba greacă: Ilie Stănuș, Editura Egumenița, Galați, 2019, p. 54.

⁹ Preot Dr. Ioan Mircea, *Dicționar al Noului Testament*, EIBMBOR, București, 1995, p. 35.

¹⁰ Michel Kaplan, *Bizanț*, Traducere din limba franceză Ion Doru Brana, Editura Nemira, București, 2010, p. 28.

Al treilea capitol este dedicat vieții, operei și doctrinei Sfântului Ignatie Teoforul. Din păcate, cu toate că el a fost cel mai important dintre Părinții Apostolici, după Sfântul Clement Romanul († 101), despre viața Sfântului Ignatie Teoforul avem puține informații. Astfel, potrivit Tradiției, el a fost copilul, pe care Mântuitorul Isus Hristos l-a prezentat Sfinților Apostoli ca și model de smerenie. Încă din tinerețe el i-a cunoscut pe Sfinții Apostoli: Barnaba, Pavel și Petru, care au propovăduit și consolidat creștinismul în Antiohia. Datorită dragostei sale pentru Evanghelie, dar și pentru Mântuitorul Isus Hristos, el fost ales ca al doilea episcop al Antiohiei, după Sfântul Apostol Petru. În această calitate de întâistătător al Antiohiei, el a continuat opera începută de către Sfinții Apostoli, propovăduind și apărând creștinismul cu timp și fără timp. Acest zel pastoral a dus la condamnarea sa, prin aruncarea la fiarele sălbatice din Colosseum în anul 107. Așadar, viața și martiriul Sfântului Ignatie Teoforul a reprezentat un model pentru toate generațiile de creștini.

De la Sfântul Ignatie Teoforul avem șapte *Epistole/ Scrisori*: către *Efesenii, Magnezienii, Tralienii, Romani, Smirnenii, Filadelfienii*, și către *Sfântul Policarp al Smirnei*. *Epistolele/ Scrisorile* Sfântului Ignatie Teoforul au fost scrise în drumul său spre Roma. Ele sunt scrieri ocazionale, care au fost determinate de situația în care se găseau Bisericele, cărora el li se adresează. Scrierile Sfântului Ignatie Teoforul reprezintă teologia antiohiană de la sfârșitul secolului I și începutul secolului al II-lea. De asemenea, ele sunt expresia unei mari delicateți sufletești, deoarece prin aceste scrieri, el dorește să le mulțumească comunităților, care au trimis delegați să-l salute pe ultimul său drum. În

Epistolele/Scrisorile Sfântului Ignatie Teoforul avem prezentată mărturia apostolică despre ierarhia bisericească, despre ecumenismul creștin din primele două veacuri creștine, dar este prezentat și mucenicul epocii sale. Se poate afirma pe bună dreptate, că scrierile sale reprezintă o visticie a pietății creștine.

Datorită faptului că scrierile Sfântului Ignatie Teoforul sunt relativ timpurii ele au jucat un rol important în gândirea teologică a Bisericii și în discuțiile despre originea creștinismului. De aceea, Sfântul Ignatie Teoforul a fost admirat ca martir și a fost citat de către Sfinții Părinți care i-au urmat. Biserica a recunoscut și apreciat meritele Sfântului Ignatie Teoforul prin Troparul pe care l-a alcătuit în cinstea sa:

„Și pătaș obiceuirilor și următor scaunelor Apostolilor fiind, lucrare ai aflat, de Dumnezeu insuflate, spre suirea privirii la cele înalte. Pentru aceasta, cuvântul adevărului drept învățând și cu credință răbdând până la sânge, Sfințite Mucenice Ignatie, roagă-te lui Hristos Dumnezeu să mântuiască sufletele noastre”¹¹.

Cartea de față *s-a dorit a fi o sinteză* ce se adresează celor care sunt pasionați de istoria Imperiului Roman în secolul I d.Hr., de istoria apariției și răspândirii creștinismului în primul secol, dar și de viața și opera Sfântului Ignatie Teoforul, Episcopul Antiohiei. Pentru studenții, masteranzii, doctoranzii, pentru cei pasionați, dar și pentru cei care doresc să aprofundeze aceste subiecte, la sfârșitul fiecărui capitol vor avea o bibliografie destul de bogată în limba română, dar și în alte limbi de circulație internațională. Anexele de la sfârșitul

¹¹ <https://doxologia.ro/ceaslov/acetiste/acetitul-sfantului-sfintit-mucenic-ignatie-teoforul-episcopul-antiohiei>.

cărții ne prezintă împărații romani și episcopii/patriarhii Antiohiei.

Sper ca, prin această carte, să aduc o modestă contribuție în cadrul Centrului de Studii Patristice și Literatură Creștină Antică din cadrul Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, la cunoașterea a tot ceea ce a însemnat grandiosul Imperiu Roman în perioada sa de apogeu, la cunoașterea creștinismului din secolul I, dar mai ales a vieții și operei Sfântului Ignatie Teoforul, care prin viața și activitatea sa a demonstrat că a fost un vrednic urmaș al Sfinților Apostoli.

În încheiere, mulțumesc Atotputernicului și Milostivului Dumnezeu, și tuturor celor care au contribuit în diferite moduri la apariția acestei cărți.

Abrevieri

AAB	Abhandlungen, Academia de Berlin, Phil.-hist. Klasse 1815ss.
AAM	Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viena 1864ss.
AAT	Atti dell Accademia delle Scienze di Torino, Classe di Scienze morali, storiche e filologiche, Torino.
AB	Analecta Bollandiana, Bruxelles.
ABan	Revista Altarul Banatului, Timișoara.
ABhB	Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse, Berlin.
AC	Antike und Christentum (J. Dölger) 1929-1950, Münster im Westfalen.
ACL	Antiquité Classique, Louvain.
ACO	Acta Conciliorum Oecumenicorum, ed. por E. Schwartz, Berlin 1914ss.
ACW	Ancient Christian Writers, edit. J. Quasten and J.C. Plumbe, Westminster Md.
AE'	Αρχαιολογική Έφημερίς, Αθήνα.
AEHEH	Annuaire de l'École Pratique des Hautes Études, IVE section, sciences historiques et philosophiques, Paris.
AER	American Ecclesiastical Review. Washington.
AFL	Annuaire de l'École Pratique des Hautes Études, IVE section, sciences historiques et philosophiques, Paris.
AFLNice	Annales de la Faculté des Lettres et Sciences Humaines de Nice, Nice.
AFTASS	Anuarul Facultății de Teologie „Andrei Șaguna”, Sibiu.

AGP	Archiv für Geschichte der Philosophie, Berlin 1889-1932.
AGWG	Abhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften, Göttingen.
AHD	Archives d'histoire doctrinale et littéraire. Paris 1926ss.
AIPh	Annuaire de l'Institut de philologie et d'histoire orientales et slaves. Paris-Bruxelles, 1932ss.
AJA	American Journal of Archaeology. Princeton 1885ss.
AJPh	American Journal of Philology. Baltimore 1880ss.
AKK	Archiv für katholisches Kirchenrecht. Mainz, 1857ss.
AL	Acta Lingüistica, Copenhagen.
ALMA	Archivum latinitatis medii aevi (Bulletin du Cange), Paris-Bruxelles, 1924ss.
ALW	Archiv für Liturgiewissenschaft, Regensburg.
AOAW	Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien, Philos.- hist. Klasse, Wien.
ANF	Ante-Nicene Fathers, Buffalo-New York.
Ang	Angelicum, Roma 1924ss.
ANL	Ante-Nicene Christian Library, Edinburgh.
Ant	Antonianum. Roma 1926ss.
AnThA	L'Année Théologique Augustinienne, Paris.
APF	Archiv für. Papyrusforschung, Leipzig 1901ss.
Aph	Archives de Philosophie, Paris.
AR	Revista Altarul Reîntregirii, Alba Iulia.
AR	Archivum Romanicum, Firenze.
ArOr	Arhiv Orientální, Praga.
ARW	Archiv für Religionswissenschaft. Berlin-Leipzig 1898ss.
ASS	Acta Sanctorum, ed. por los Bolandistas, Antwerp y Bruselas 1634ss.
AST	Analecta Sacra Tarraconensia, Barcelona 1925ss.
AT	Année théologique, Paris.
ATG	Archivo Teológico Granadino, Granada 1938ss.
AThR	Anglican Theological Review, New York.
AtTor	Atti dell' Accademia delle Scienze di Torino, Torino.

Aug	Augustiniana, Louvain 1951ss.
AugMag	Augustinus Magister. Congrès International Augustinien, Paris, 21-24 septembre 1954. Vol. 1 e 2: Comunicazioni; vol.3: Atti. Paris 1954-1955.
ASH	Ac Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest.
AUS	Annali dell Istituto Italiano per gli Studi Storici, Napoli.
BAB	Bulletin de la Classe des Lettres de l'Académie Royale de Belgique, Bruxelles.
BAC	Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid 1945ss.
BAGB	Bulletin de l'Association G. Budé, Paris.
BALAC	Bulletin d'ancienne littérature et d'archéologie chrétienne, Paris.
BAPC	Bulletin of the Polish Academy, Krakow.
BBi	Bulletin of the Byzantine Institute, Boston.
BBR	Bulletin de l'Institut historique belge de Rome.
BCC	Biblioteca Clásica del Catolicismo, Madrid.
BEHE	Bibliothèque de l'École des Hautes Études, Paris.
BEPI	Βιβλιοθήκη' Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων (editatã de: Άποστολικής Διακονίας τής Εκκλησίας τής 'Ελλάδος), Αθήνα, 1955 §.urm.
Bess	Bessarione, Roma 1896ss.
BFC	Bolletino di Filologia Classica, Torino.
BFTh	Beiträge zur Förderung der Theologie, Gütersloh.
BGDS	Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache.
BHTh	Beiträge zur historischen Theologie, Tübingen 1929ss.
Bibl	Biblica, Roma 1920ss.
BICS	Bulletin of the Institute of Classical Studies of the University of London.
BiNJ	Bijdragen van de Philosophische en Theologische Faculteiten der Nederlandsche Jezüeten, Roermond-Maastricht 1938ss.
BiZ	Biblische Zeitschrift, Paderborn-Freiburg 1903-1939, 1957ss.

BJ	Bursians Jahresbericht über die Fortschritte der klassischen Altertumswissenschaft, Leipzig.
BJR	Bulletin of John Rylands Library, Manchester.
BKP	Beiträge zur klassischen Philologie, Mannheim.
BKV	Bibliothek der Kirchenväter, Kempten und München.
BKV'	Bibliothek der Kirchenväter, ed. O. Bardenhewer, T. Schermann, C. Weyman. Kempten und München 1911ss.
BKV''	Bibliothek der Kirchenväter, Zweite Reihe, ed. por O. Bardenhewer, J. Zellinger, J. Martin, München 1932ss.
BLE	Bulletin de littérature ecclésiastique, Toulouse.
BM	Benediktinische Monatschrift, Beuron 1919ss.
BNJ	Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher, Athen.
BOR	Revista Biserica Ortodoxă Română, București.
BoS	Bogolovska Scotra, Zagreb 1912ss.
BoZ	Bonner Zeitschrift für Theologie und Seelsorge, Düsseldorf 1925ss.
BPEC	Bolletino del Comitato per la preparazione dell'Edizione nazionale del Classici greci e latini, Roma.
BTAM	Bulletin de Théologie Ancienne et Médiévale, Louvain 1929ss.
BV	Bogolosvni Vestnik, Lubiana 1921ss.
BVM	Bologolovskij Vestnik, Mosca 1892ss.
ByF	Byzantinische Forschungen.
BYZ	Byzantion, Bruxelles.
BZ	Byzantinische Zeitschrift, Leipzig-München.
CBQ	The Catholic Biblical Quarterly, Washington.
CC	Civiltà Cattolica, Roma.
CCL	Corpus Christianorum-Series Latina, Turnhout, Paris.
CD	La Ciudad de Dios, Madrid 1891ss.
CDA	Godisnik na Duchovnata Akademia, Sofia.
CE	The Catholic Encyclopedia. New York 1907-1914; Supl. 1922.
CH	Church History, Chicago.
CHR	The Catholic Historical Review, Washington DC.
CJ	Classical Journal, Chicago.

CO	Revista Credința Ortodoxă, Alba Iulia.
Col	Colecția.
CM	Classica et Mediaevalia, Kopenhagen.
CPh	Classical Philology, Chicago.
CPS	Corona Patrum Salesiana, Torino.
CPT	Cambridge Patristic Texts.
CR	The Classical Review, London-Oxford.
CRI	Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Paris.
CSCO	Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, Paris.
CSEL	Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, Wien.
CSHB	Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn 1828-1897.
CTh	Collectanea Theologica, Lwow 1920ss.
CQ	Classical Quarterly, London-Oxford.
CQR	The Church Quarterly Review, London.
DA	Dissertation Abstracts. Ann Arbor, Michigan.
DAC	Dictionary of the Apostolic Church, ed. por J. Hastings, Edinburgh 1915-1918.
DAL	Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie, Paris.
DAp	Dictionnaire Apologétique, ed. por A. d'Alés, Paris 1925ss, 4.8 ed.
DB	Dictionnaire de la Bible, ed. por F. Vigouroux, Paris 1895-1912; Supl. 1926ss.
DCA	Dictionary of Christian Antiquities, ed. por W. Smith y S. Cheetham, London 1875-1880, 2 vols.
DCB	Dictionary of Christian Biography, Literature, Sects and Doctrines, ed. por W. Smith y H. Wace. London 1877-1887, 4 vol.
DCS	Die Griechischen Christlichen Schriftsteller, Berlin.
DDC	Dictionnaire de droit canonique, ed. por V. Villien, E. Magnin, R. Naz, Paris 1924ss.

DECA	Dictionnaire encyclopédique du christianisme ancien, Angelo di Berardino, François Vial, 2 vol., Ed. du Cerf, Paris.
d.Hr.	după Hristos.
DHC	Documents Illustrative of the History of the Church, ed. por B. J. Kidd, London 1938, 2 vol.
DHG	Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastique, ed. por A. Baudrillart, Paris 1912ss.
ΔΙΕΕ	Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα.
DLZ	Deutsche Literaturzeitung für Kritik der internationalen Wissenschaft, Berlin 1880ss.
ΔΜΒ	Δελτίον Βιβλικῶν Μελετῶν, Ἀθήνα.
DOP	Dumbarton Oaks Papers, Cambridge (Mass.) 1941ss.
DOS	Dumbarton Oaks Studies. Cambridge (Mas5.) 1950ss.
DR	Downside Review, Downside Abbey (Bath).
DSp	Dictionnaire de spiritualité, Paris.
DSt	Dominican Studies, Oxford 1948ss.
DT	Divus Thomas, Fribourg, 1914ss.
DTC	Dictionnaire de Théologie Catholique, ed. por A. Vacant, E. Mangenot y E. Amann, Paris.
DTP	Divus Thomas, Piacenza 1880ss.
DTT	Dansk Teologisk Tidsskrift, Kobenhavn.
EA	Enchiridion Asceticum, ed. por M. J. Rouet de Journel y J. Dutilleul, 4.s ed. Barcelona 1947.
EB	Estudios Bíblicos, Madrid.
EBrit	Encyclopaedia Britannica. 14.* ed. Chicago, London, Toronto 1929ss.
EC	Enciclopedia Cattolica, Roma 1949-1954.
ECI	Estudios Clasicos, Madrid.
ECQ	Eastern Churches Quarterly, Ramsgate 1936ss.
ECR	Eastern Churches Review.
EE	Estudios Ecclesiasticos, Madrid.
EEBS	Ἑπετηρίς τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Ἐποθδον, Atene.

EH	Enchiridion Fontium Historiae Ecclesiasticae Antiquae, ed. por C. Kirch; 6.* ed. por L. Ueding, Barcelona 1947.
EHPR	Etudes d'Histoire et de Philosophie Religieuse.
EHR	English Historical Review, London 1886ss.
EIBMBOR	Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
EJb	Eranos Jahrbuch, Zürich.
EL	Ephemerides Liturgicae, Roma 1887ss.
EM	Estudios Marianos, Madrid.
EO	Echos d'Orient, Paris.
Eos	Eos. Commentarii Societatis Philologicae rolonorum, Lwow 1894ss.
EP	Enchiridion Patristicum, ed. por M. J. Rouet de Journal, 18.a ed. Freiburg im Br. 1953.
EPhM	Ephemerides Mariologicae, Madrid.
ErJB	Eranos Jahrbuch, Zürich.
Et	Études, Paris 1856ss (hasta 1896: Études religieuses).
EtByz	Études Byzantines, Paris 1943-1945.
EtC	Études Classiques, Namur.
EEΘΣΠΘ	Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
EΦ	Εκκλησιαστικός Φάρος, Ἀλεξάνδρεια.
EThL	Ephemerides Theologicae Lovanienses, Louvain.
ES	Enchiridion Symbolorum, ed. por H. Denzinger y C. Rahner. 30. a ed. Freiburg im Br. 1955.
ExpT	The Expository Times, Edinburgh 1898ss.
FC	The Fathers of the Church, ed'. por R. J. Deferrari, New York 1947ss.
FF	Forschungen und Fortschritt, Berlin 1925ss.
FKDG	Forschungen zur Kirchen-und Dogmengeschichte, Göttingen 1953ss.
FLDG	Forschungen zur christliche Literatur und Dogmengeschichte, Paderborn.
Folia	Folia. Studies in the Christian Perpetuation of the Classics, New York 1947ss.

FuPat	Fuentes Patristicas, Madrid, 1994.
FP	Florilegium Patristicum, Bonn.
FRL	Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testamentes, Göttingen.
FS	Franciscan Studies, St. Bonaventure (N.Y.), N. S. 1941ss.
FThST	Freiburger theologische Studien, Freiburg im Br. 1910ss.
FZPT	Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie, Freiburg.
Gab	Abhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen.
GB	Revista Glasul Bisericii, București.
GCS	Die Griechischen Christlichen Schriftsteller, Berlin.
GDA	Godisnik na Duchovnata Akademia, Sofia.
GGA	Göttingische Gelehrte Anzeigen, Göttingen.
Gior Fil	Giornale Italiano di Filologia, Napoli.
Gno	Gnomon. Kritische Zeitschrift für die gesamte Altertums wissenschaft, München 1925ss.
GOTR	Greek Orthodox Theologian Reviev.
Greg	Gregorianum, Roma.
GTT	Gereformeerd Theologisch Tijdschrift, Aalten.
HA	Handes Amsorya, Monatsschrift für Armenische Philologie, Wien.
HAPhG	Heidelberger Abhandlungen zur Philosophie und ihre Geschichte, Heidelberg.
Hermathena	Hermathena. A Series of Papers on Literature, Science and Philosophy, Dublin-London 1874ss.
Hermes	Hermes. Zeitschrift für klassische Philologie, Berlin 1866ss.
HispS	Hispania Sacra, Madrid-Barcelona.
E. Hennecke-	W. Schneemelcher, Neutestamentliche Apokryphen in deutsche Übersetzung, 3. völling neubearbeitete Auflage, I-II, Tübingen 1959, 1964.
HJ	The Hibbert Journal, London 1902ss.
HJG	Historisches Jahrbuch der Görres-Gesellschaft, München-Köln.

HS	Harvard Studies and Notes in phil. and lit. Cambridge (Mass.).
HSCP	Harvard Studies in Classical Philology, Cambridge (Mass.).
HThR	The Harvard Theological Review, Cambridge (Mass.).
HTS	Harvard Theological Studies, Cambridge (Mass.).
HVS	Historische Vierteljahrsschrift, Leipzig 1898-1937.
HZ	Historische Zeitschrift, München-Berlin 1859ss.
IER	The Irish Ecclesiastical Record, Dublin 1864ss.
IKZ	Internationale Kirchliche Zeitschrift, Berna.
Isis	Isis. Quarterly Organ of the History of Science Society, Bruges-Cambridge (Mass.) 1913ss.
Ir	Irénikon.
ITQ	The Irish Theological Quarterly, Dublin 1864ss.
î.Hr.	înainte de Hristos.
JA	Journal Asiatique, Paris.
JAC	Jahrbuch für Antike und Christentum, Münster.
James	M. R. James, The Apocryphal New Testament, Oxford 1924.
JbAC	Jahrbuch für Antike und Christentum, Münster.
JBL	Journal of Biblical Literature, New Haven.
JDAI	Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts, Berlin 1886ss.
JEH	The Journal of Ecclesiastical History, London.
JHS	Journal of Hellenic Studies, London 1880ss.
JL	Jahrbuch für Liturgiewissenschaft, Münster 1921-1941.
JLH	Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie, Kassel 1955ss.
JNES	Journal of Near Eastern Studies, Chicago 1942ss.
JOBG	Jahrbuch der Österreichischen Byzantinischen Gesellschaft, Viena 1951ss.
JQR	Jewish Quarterly Review, Philadelphia 1888ss.
JR	The Journal of Religion, Chicago.
JRH	The Journal of Religious History, Sydney.
JRS	Journal of Roman Studies, London.
JS	Journal des Savants, Paris.

JSOR	Journal of the Society of Oriental Research, Chicago 1917-1932.
JThS	Journal of Theological Studies, Oxford-London.
ΚΔ	Καὶνὴ Διαθήκη.
KA	Kyrkohistorisk Arskrift, Stokholm.
KAV	Kommentar zu den apostolischen Väter, Göttingen, 1993.
KGA	Kirchengeschichtl. Abhandl., ed. M. Sdralek, Breslau 1902-1912.
KT	Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen, ed. Por H. Lietzmann, Berlin 1903ss.
KIT	Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen. Begründet von H. Lietzmann.
LACL	Lexikon der antiken chrislichen Literatur, Siegmard Döpp und Wilhelm Geerlings unter Mitarbeit von Peter Bruns, Georg Röwekamp und Matthias Skeb OSB, 2. Auflage, Herder, Freiburg/Basel/Wien.
Latmos	Latomus. Revue des études latines, Bruxelles.
LCC	Library of Christian Classics, ed. por J. Baillie, J. T. McNeill, H. P. van Dusen, London-Philadelphia 1953ss.
LCL	Loeb Clasical Library, London-New York.
LF	Liturgiegeschichtliche Forschungen, Münster 1918ss.
LFC	Library of the Fathers of the Holy Catholic Church, ed. por E. B. Pusey, J. Keble e J. H. Newman, Oxford 1838-1888.
LJ	Liturgisches Jahrbuch, Münster 1951ss.
LNPF	A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church, ed. por Ph. Schaff e H. Wace, Buffalo-New York 1886-1900.
LQ	Liturgiegeschichtliche Quellen, Münster 1918ss.
LQF	Liturgiegeschichtliche Quellen und Forschungen, Münster im Westfalen.
LThK	Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg 1930-1938.
LThK2	Lexikon für Theologie und Kirche 2.a ed. Freiburg im Br. 1957ss.

LThPh	Laval Théologique et Philosophique, Québec.
LZ	Liturgische Zeitschrift.
LZB	Literarisches Zentralblatt, Leipzig.
MA	Revista Mitropolia Ardealului, Sibiu.
MAH	Mélanges d'Archéologie et d'histoire, Paris-Roma 1881ss.
MB	Revista Mitropolia Banatului, Timișoara.
MMS	Revista Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași.
MO	Revista Mitropolia Olteniei, Craiova.
MBTh	Münsterische Beiträge zur Theologie, Münster 1923ss.
MC	Monumenta Christiana. Bibliothek van Christelijke Klassieken, Utrecht e Bruxelles 1948ss.
MD	La Maison-Dieu, Paris 1945ss.
MDAI	Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts. Römische Abteilung, Heidelberg.
MG	Migne, Patrologia Graeca.
MGH	Monumenta Germaniae Historica, Hannover-Berlin 1826ss.
MGWJ	Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums, Breslau 1851ss.
ML	Migne, Patrologia Latina.
Mn	Mnemosyne, Bibliotheca philologica Batavorum, Leiden-Leipzig.
Mnem	Mnemosyne, Leyden.
MS	Mediaeval Studies, Toronto 1939ss.
MSCA	Miscellanea Agostiniana, Roma 1931.
MSCI	Miscellanea Isidoriana, Roma 1935.
MSLC	Miscellanea di Studi di Letteratura Cristiana Antica, Catania.
MSR	Mélanges de Science Religieuse, Lille 1944ss.
MStHTh	Münchener Studien zur historischen Theologie, München 1921-1937.
MTS	Münchener Theologische Studien, München 1950ss.
MTZ	Münchener Theologische Zeitschrift, München.
Mu	Le Muséon, Louvain.
Musurillo, The Acts...	H. Musurillo, The Acts of the Christian Martyrs, Oxford 1972.

N Did	Nuovo Didaskaleion, Catania.
NA	Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde, Hannover 1876-1936.
NADG	Neues Archiv der Geselsch für ältere deutsche Geschichskunde, Hannover.
NAKG	Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis, Haag.
NC	La Nouvelle Clio, Bruxelles 1947ss.
ND	Nuovo Didaskaleion, Catania 1947ss.
NDid	Nuovo Didascaleion, Catania.
NΣ	Νέα Σιών, Ἑρσοσόλυμα.
N.F.	Neue Folge.
NGWG	Nachrichten der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen.
NJKA	Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Leipzig.
Nov Test	Novum Testamentum, Leiden.
NRTh	Nouvelle Revue Théologique, Tournai.
N.S.	Nueva serie, Nouvelle Série, New Series.
NSch	New Scholasticism, Washington 1927ss.
NKZ	Neue kirchliche Zeitschrift, Erlangen-Leipzig 1890ss.
NTA	Neutestamentliche Abhandlungen, Münster 1909ss.
NTT	Nieuw Theologisch Tijdschrift, Haarlem.
NTS	New Testament Studies, Cambridge.
NZSTh	Neuzeitschrift für systematische Theologie, Berlin.
ÖAKR	Österreichisches Archiv für Kirchenrecht, Wien.
OC	Oriens Christianus, Leipzig-Wiesbaden.
OCh	Orientalia Christiana, Roma 1923-1934.
OChA	Orientalia Christiana Analecta, Roma, 1939.
OCP	Orientalia Christiana Periodica, Roma.
ODB	The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford.
ODCC	The Oxford Dictionary of the Christian Church, London, 2th édition.
OLP	Orientalia Lovaniensia, Louvain.
OLZ	Orientalistische Literaturzeitung, Leipzig.
Or	Orientalia. Commentari periodici Pont. Instituti Bibl., Roma 1920ss.

Orph	Orpheus. Rivista di umanità classica e cristiana, Catania.
OrSy	L'Orient Syrien, Paris.
OstKSt	Ostkirchliche Studien, Würzburg.
Ort.	Revista Ortodoxia, București.
OT	Revista Orizonturi Teologice, Oradea.
ΠΑ	Παλαιά Διαθήκη.
PB	Pastor Bonus, Tréveris 1889ss.
PC	Pàraula Cristiana, Barcelona.
PG	J. P. Migne, Patrologia Graeca.
Phil	Philologus. Zeitschrift für das klassische Altertum, Leipzig-Wiesbaden 1946ss.
PhJ	Philosophisches Jahrbuch der Gorresgesellschaft, Fulda 1888ss.
PhW	Philologische Wochenschrift, Leipzig.
PL	J. P. Migne, Patrologia Latina.
PO	Patrologia Orientalis, Paris.
PP	La Parola del Passato. Rivista di studi classici, Napoli 1946ss.
PrOChr	Le Proche-Orient Chrétien, Jérusalém 1951ss.
PS	Patrologia Syriaca, ed. R. Graffin, Paris, 3 voll.
PSB	Colecția Părinți și Scriitori Bisericești, București.
PSt	Patristic Studies, ed. por R. Deferrari, Washington (D.C.) 1922ss.
PThR	Princeton Theological Review, Princeton.
Πτρ.-Διδ.	Πατήρ-Διδάσκαλος (Πατέρες-Διδάσκαλοι).
PWK	Pauly-Wissowa-Kroll, Realencyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft, Stuttgart.
QLP	Questions Liturgiques et Paroissiales, Louvain 1918ss.
RABM	Revista de Archivos, Bibliotecas-Museos, Madrid.
RAC	Rivista di Archeologia Cristiana, Roma 1924ss.
RACH	Reallexikon für Antike und Christentum, Stuttgart.
RAL	Rendiconti della Reale Accademia Nazionale dei Lincei, Classe di scienze morali, storiche e filologiche, Roma.
RAM	Revue d'Ascétique et de Mystique, Toulouse.

Rap	Revue Apologétique, Paris 1905-1940.
RB	Revue Bénédictine, Maredsous.
Rb	Revue Biblique, Paris.
RBibl	Revue Biblique. Paris 1891ss, Nueva Serie: 1904ss.
RBPh	Revue Belge de Philologie et d'Histoire, Bruxelles.
RC	Revue Critique d'Histoire et de Littérature, Paris.
RCC	Revue des Cours et Conférences, Paris.
RCCM	Rivista di Cultura Classica e Mediaevale, Roma.
RD	Revue Historique de Droit Français et Étranger, Paris, Sirey.
RDC	Revue de Droit Canonique, Strasburg 1951ss.
RE	Realencyklopadie für protestantische Theologie und Kirche, fondata por J. J. Herzog, 3.* ed. a cura di A. Hauck, Leipzig 1896-1913.
REA	Revue des Études Arméniennes, Paris.
REAN	Revue des Études Anciennes, Bordeaux 1899ss.
REAug	Revue des Études Augustiniennes, Paris.
REB	Revue des Études Byzantines, Paris 1946ss.
REG	Revue des Études Grecques, Paris.
REL	Revue des Études Latins, Paris.
RelC	Religión y Cultura, Madrid.
Religio	Religio, ed. E. Buonaiuti, Roma 1925-1939.
RET	Revista espanola de Teologia, Madrid.
RevR	Review of Religion, New York.
RF	Razón y Fe, Madrid 1901ss.
RFE	Revista de Filologia Española, Madrid.
RFIC	Rivista di Filologia e Istruzione Classica, Torino.
RFN	Rivista di Filosofia Neoscolastica, Milano 1909ss.
RGG'	Religión in Geschichte und Gegenwart. 2.s ed. ed. H. Gunkel-L. Zscharnarck, Tübingen 1927-1932.
RGG''	Religión in Geschichte und Gegenwart. 3.4 ed. por K. Galling, Tübingen 1957ss.
RGH	Revue des Questions Historiques, Paris 1866ss.
RH	Revue Historique, Paris 1867ss.
RHE	Revue d'Histoire Ecclésiastique, Louvain.
RHEF	Revue d'Histoire de l'Église de France, Paris 1910ss.

RHL	Revue d'Histoire et de Littérature religieuse, Paris.
RhM	Rheinisches Museum für Philologie, Frankfurt a. M.
RHPR	Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuse, Strasbourg.
RHR	Revue de l'Histoire des Religions, Paris.
RHSpir	Revue d'Histoire de la Spiritualité, Paris.
RHT	Revue d'Histoire de Textes, Paris.
RILSL	Renticonti. del R. Istituto Lombardo di Scienze e Lettere, Classe di Lettere e Scienze Morali e Storici, Milano.
RiStCl	Rivista di Studi Classici, Torino.
RLM	Revue Liturgique et Monastique, Maredsous.
RML	Revue du Moyen-âge Latin, Lión-Strasbourg 1945ss.
ROC	Revue de l'Orient Chrétien, Paris.
ROL	Revue de l'Orient Latin, Paris 1893ss.
RPh	Revue de Philologie, de Littérature et d'Histoire anciennes, Paris.
RQ	Römische Quartalschrift, Freiburg im Br.
RQH	Revue des questions historiques, Paris.
RQU	Revue de Qumran, Paris.
RR	Ricerche Religiose, Roma 1925ss.
RSCI	Rivista di Storia della Chiesa in Italia, Roma.
RSFR	Rivista di Studi Filosofici e Religiosi, Roma.
RSH	Revue de Synthèse Historique, Paris.
RSLR	Rivista di Storia e Letteratura Religiosa, Firenze.
RSO	Rivista degli Studi Orientali, Roma 1908ss.
RSPT	Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques, Paris 1907ss.
RSR	Recherches de Science Religieuse, Paris.
RStR	Ricerche di Storia Religiosa, Roma 1954ss.
RSO	Rivista degli Studi Orientali, Roma.
RSRUS	Revue des Sciences Religieuses, Strasbourg-Paris.
RT	Revista Teologică, Sibiu.
RT	Revue Thomiste, Paris 1893ss.
RTAM	Recherches de Théologie Ancienne et Médiévale, Louvain.
RThPh	Revue de Théologie et de Philosophie, Lausanne.

RTP	Revue de Theologie et Philosophie, Lausanne 1868ss.
RTr	Rivista Trimestrale di Studi Filosofici e Religiosi, Perugia.
RUO	Revue de l'Université d'Ottawa.
SA	Studia Anselmiana, Roma 1933ss.
SAB	Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Klasse, Berlin 1882ss.
SAH	Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Klasse, Heidelberg 1910ss.
SAM	Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Klasse, Monaco 1871ss.
SAW	Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Klasse, Viena 1847ss.
SbB	Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist, Klasse, Berlin.
SC	Scuola Cattolica, Milan 1873ss.
SCA	Studies in Christian Antiquity, ed. por J. Quasten, Washington D.C. 1941ss.
SCh	Sources Chrétiennes, Paris-Lyon.
Schol	Scholastik, Brieburg-Eupen.
SCO	Studi Classici e Orientali, Pisa.
SD	Studies and Documents, ed. por K. Lake y S. Lake, London-Philadelphia.
SEJG	Sacris Erudiri. Jaarboek voor Godsdienstwetenschappen Steenbrugge, St. Pietersabdij.
SIF	Studi Italiani di Filologia Classica, Firenze.
SJMS	Speculum. Journal of Medieval Studies, Cambridge (Mass.) 1926ss.
SJTh	Scottish Journal of Theology, Edinburgh.
SKGG	Schriften der Königsberger Gelehrtenengesellschaft.
SM	Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens und seiner Zweige, München.
SMITH-WACE	Dictionary of Christian Biography, W. Smith and H. Wace, 4 vol., London.
SMSR	Studi e Materiali di Storia delle Religioni, Bologna.

SO	Symbolae Osloenses, Oslo 1920ss.
So	Sophia, Milano.
SOB	Sobornost, London.
SP	Studia Patristica (TU), Berlin 1957ss.
SPCK	Society for Promoting Christian Knowledge, London.
SPM	Stromata Patristica et Mediaevalia, ed. por C. Mohrmann y J. Quasten, Utrecht 1950ss.
SQ	Sammlung ausgewählter Quellschriften zur Kirchen und Dogmengeschichte, Tübingen.
SSL	Spicilegium Sacrum Lovaniense, Louvain 1922ss.
ST	Revista Studii Teologice, București.
ST	Studi e Testi. Pubblicazioni della Biblioteca Vaticana, Roma 1900ss.
StBN	Studi Bizantini et Neoellenici, Roma 1947ss.
STC	Revista Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Catholica, Cluj-Napoca.
STc	Studia Catholica, Nijmegen.
STCL	Revista Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Catholica Latina, Cluj-Napoca.
STGCV	Revista Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Graeco Catholica Varadiensis, Oradea.
StGKA	Studien zur Geschichte und Kultur des Altertums, Paderborn.
STO	Revista Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa, Cluj-Napoca.
StMon	Studia monastica. Abadia de Montserrat, Barcelona.
StPad	Studia Patavina, Padova.
STRT	Revista Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica, Cluj-Napoca.
SVTQ St.	Vladimir's Theological Quartely.
ΘHE	Θρησκευτική καί Ἠθική Εγκυκλοπαίδεια, Ἀθήνα.
TEDJ	Teologie și Educație la Dunărea de Jos, Galați.
Teol	Revista Teologia, Arad.
TH	Tehologia, Athenes.
THBL	Theologische Blätter, Leipzig 1922ss.

THGL	Theologie und Glaube, Paderborn 1909ss.
THJ	Theologische Jahrbücher, Leipzig 1842.
THLB	Theologisches Literaturblatt, Leipzig 1880ss.
ThLZ	Theologische Literaturzeitung, Leipzig-Berlin.
ThPh	Theologie und Philosophie, Freiburg im Br.
ThR	Theologische Revue, Münster im Westfalen.
ThRu	Theologische Rundschau, Tübingen.
ThQ	Theologische Quartalschrift, Stuttgart-Tübingen.
ThStK	Theologische Studien und Kritiken, Gotha.
ThZ	Theologische Zeitschrift, Basel.
TJHC	Theology Journal of Historic Christianity, London.
TP	Transactions and Proceedings of the American Philological Association, Lancaster, Pa.
Tr	Traditio, New York.
TR	Periodicul Telegraful Român, Sibiu.
TrThZ	Trierer Theologische Zeitschrift, Trier.
TS	Theological Studies, Baltimore.
TSt	Texts and Studies, ed. por J. A. Robinson, Cambridge 1891ss.
TU	Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, Leipzig-Berlin.
TV	Revista Teologie și Viață, Iași.
TZ	Theologische Zeitschrift, Basel 1945ss.
UTQ	University of Toronto Quarterly, Toronto.
VC	Vigiliae Christianae, Amsterdam.
VD	Verbum Domini, Roma 1921ss.
VetChr	Vetera Christianorum, Bari.
VS	La vie spirituelle, Paris.
VV	Vizantijskij Vremennik, Pietroburgo. New Serie, Moskow.
WJB	Würzburger Jahrbücher für klassische Altertumswissenschaft 1947ss.
WS	Woodbrooke Studies, Manchester.
WSt	Wiener Studien, Zeitschrift für klassische Philologie, Wien.

WZHalle	Wissenschaftliche Zeitschrift der M. Luther-Universität Halle-Wittenberg, Halle.
WZKM	Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, Wien.
ZAM	Zeitschrift für Asese und Mystik, Innsbruck-München.
ZAW	Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, (Giessen), Berlin 1881ss.
ZB	Zeitschrift für Balkanologie, Wiesbaden.
ZBW	Zentralblatt für Bibliothekswesen, Leipzig 1884ss.
ZDADL	Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur, Wiesbaden.
ZDMG	Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Wiesbaden.
ZDP	Zeitschrift des Deutschen Palästinavereins, Leipzig 1878ss.
ZKG	Zeitschrift für Kirchengeschichte, Stuttgart.
ZKTh	Zeitschrift für Katholische Theologie, Innsbruck.
ZMR	Zeitschrift für Missions-und Religionswissenschaft, Münster 1928ss.
ZNW	Zeitschrift für Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der Älteren Kirche, Giessen-Berlin.
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, Bonn.
ZRGG	Zeitschrift für Religions-und Geistesgeschichte, Marburg.
ZSK	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung, Weimar 1911ss.
ZSR	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung, Weimar 1880ss.
ZST	Zeitschrift für systematische Theologie, Gütersloh 1923ss.
ZTK	Zeitschrift für Theologie und Kirchen, Tübingen 1891ss.
ZWTh	Zeitschrift für wissenschaftlichen Theologie.

Lucrarea de față este dedicată vieții, operei și învățaturii Sfântului Ignatie de Antiohia, numit și Teoforul - „Purtătorul de Dumnezeu”. El a fost unul dintre Părinții Apostolici, care a contribuit la transpunerea Revelației divine în limbajul cultural al lumii eleniste, la dezvoltarea primelor elemente de teologie, conforme problematicilor timpului și subordonate teologiei kerygmatică, care este dedicată proclamării Evangheliei și nu speculațiilor înalt speculative, sterile vieții Bisericii primare. Părintele Călin Ioan Dușe, prin lucrarea de față dedicată Sfântului Sfințit Martir Ignatie Teoforul și timpului în care a trăit, oferă studenților, masteranzilor și doctoranzilor teologi un material necesar studiului teologiei patristice. Prin ilustrațiile, hărțile, tabelele sinoptice, dar și prin bibliografia oferită pentru fiecare capitol, prezentul material tipărit devine un prețios suport de curs, în plus, conform sensibilității autorului, situând viața și opera Sfântului Ignatie Teoforul în contextul istoric și cultural al civilizației greco-romane din secolul I și începutul secolului II.

Apostol, episcop și martir, Teofor - Purtător de Dumnezeu, scriitor care ne-a lăsat un minunat epistolar peste timp, Sfântul Ignatie de Antiohia este propus cititorilor pentru aprofundarea cunoștințelor din domeniul teologiei și a vieții spirituale, permițându-ne înțelegerea Revelației lui Isus Hristos, dar și modul cum aceasta a fost receptată în timpurile apostolice.

Întreaga tipologie eclezială devine la Sfântul Ignatie Teoforul o reflectare răsturnată a tipologiei cultului imperial antic, inclusiv călătoria în captivitate, transformată într-o veritabilă procesiune de la Antiohia spre Roma. Pe acest fond, autorul realizează, în ultimul capitol, o adevărată sinteză patristică despre marele ierarh antiohian, rod al unei serioase cercetări științifice în care au fost utilizate surse multiple, de mare credibilitate în domeniul cercetării: izvoare, cărți, studii și articole. Sursele folosite demonstrează o foarte bună articulare a cercetării atât în fluxul bibliografic național cât și în cercetarea internațională.

Pr. Conf. univ. dr. habil. **Alexandru Buzalic**
Conf. univ. dr. **Marius Telea**

ISBN: 978-606-37-1614-0